

УДК 159.9

Микола Миколайович САППА,

доктор соціологічних наук, кандидат
фізико-математичних наук, професор,

професор кафедри соціології та психології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2242-1004>

МИКОЛА КРАЇНСЬКИЙ І ЙОГО РОБОТИ 1897–1914 РОКІВ З ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Розглядається життя та діяльність видатного українського психіатра і психолога М. В. Країнського (1869–1951). Значна увага в роботі приділяється циклу його досліджень з енергетичної психології, які не втратили своєї актуальності і сьогодні.

Ключові слова: М. В. Країнський, психіатр і психолог, Харків, енергетична психологія, В. М. Бехтерев, психічна енергія.

Життя, робота і наукова творчість видатного психіатра і психолога Миколи Володимировича Країнського багато в чому були пов'язані з Харківщиною. У 1888 році він закінчив Другу Харківську гімназію, відому високим рівнем навчання – багато її випускників згодом стали відомими вченими, художниками, музикантами. Потім навчався у Харківському університеті на медичному факультеті, який закінчив у 1893 р. зі званням лікаря з відзнакою та із золотою медаллю. Ще в студентські роки М. Країнський виявив хист до науково-дослідницької діяльності, якою займався й під час практичної роботи у Харківській губернській земській психіатричній лікарні (більш відомої як «Сабурова дача»). Після захисту Країнським дисертації на ступень доктора медицини у 1896 р. губернська управа призначила його старшим лікарем лікарні, перебудові і реорганізації якої він присвятив багато сил і уваги. В той час Н. В. Країнський грав провідну роль в розвитку психіатрії в Харкові, і його наукові доповіді на засіданнях Харківського медичного товариства викликали значну зацікавленість колег.

У 1898 р. Микола Васильович покидає Харків і виїжджає у відрядження за кордон для наукового вдосконалення, а потім деякий час працює у клініці В. М. Бехтерева. В наступні роки він

очолював Новгородську окружну психіатричну лікарню, через два роки – Вінницьку окружну психіатричну лікарню, а ще через рік – у 1902 році, Віленську окружну психіатричну лікарню [1, с. 94]. Під час російсько-японської війни Країнський у 1904 році бере чотиримісячну відпустку і працює в Харбіні як лікар-доброволець [2, с. 13].

Але згодом, повернувшись з війни у Росію, він у 1905 р. через незгоду з керівництвом медичного департаменту виходить у відставку і у віці 35 років лишається роботи. Його колишній вчитель відомий психіатр П. І. Ковалевський пояснював часті зміни роботи і відмови працювати у земських та державних установах «прямотою характеру» свого учня і його незгодою із злочинством та корупцією земських діячів та урядовців [3, с. 589].

Однак М. В. Країнський відкриває успішну приватну психіатричну практику у Вільно, влаштовує для своїх дослідів лабораторію, бере активну участь в роботі з'їздів лікарів, в засіданнях Віленського Імператорського медичного товариства, випускає низку учених робіт і отримує кілька міжнародних наукових премій за свої дослідження. Згодом Країнський створює в батьківському маєтку поблизу Києва (зараз це с. Чубинське за 4 км від Борисполя) приватну лікарню – він називав її санаторієм). Під час війни він у 1915 році був призваний на військову службу і служив в різних психіатричних закладах з евакуації душевнохворих воїнів, а згодом створив у своїй лікарні госпіталь для них.

У 1920 р. Микола Васильович із залишками армії Врангеля емігрує до Югославії. Там він працює в університеті в Загребі, а потім у Белградському університеті, де займається науковою роботою: проводить дослідження, пише статті, створює підручник з кримінальної психології [4, с. 330, 335, 336].

У 1945 р. після закінчення II Світової війни М. В. Країнський прибував з родиною у таборі репатрійованих осіб у Франкфурті-на-Одері, де був зарахований на роботу в радянських шпиталях консультантом по нервових і душевних хворобам. Протягом року Країнський не міг одержати дозвіл повернутися на Батьківщину і у вересні 1946 р. він звернувся листом до І. В. Сталіна з проханням цього дозволу.

У 1947 р. нарешті ним був отриманий дозвіл на виїзд до СРСР. Так Н. В. Країнський з сім'єю прибув до рідного Харкова, де

оселився на Сабуровій дачі і був прийнятий на роботу до лікарні. У 1951 р. йому, через втрачені документи, був знов затверджений науковий ступень доктора медичних наук і повернуто вчене звання професора. На превеликий жаль, через короткий час після цього – 19 липня 1951 р., на 83-му році життя професор Н. В. Країнський помер [1, с. 97].

Вчений залишив після себе значну спадщину – більш 200 наукових статей і монографій, що були видані російською, німецькою, французькою, польською, сербською та хорватською мовами. На жаль, в СРСР його роботи не перевидувалися, і тоді було не прийнято («на всяк випадок»!) посылатися на роботи авторів із «сумнівною біографією». Тому науковій спадок психіатра і психолога Н. В. Країнського залишається поза увагою наступних поколінь молодих вчених. У зв'язку з цим ми хочемо звернути увагу на цикл його статей і монографій 1897–1914 років, присвячений енергетичній психології.

В науковій літературі прийнято вважати, що саме В. М. Бехтерев був автором енергетичної концепції (вперше викладена в роботі [5]), «сутність якої полягає в утвердженні енергетичної природи психічних явищ, що мають своєю першопричиною якусь <вільну енергію>, що представляє <дематеріалізацію> фізичних тіл. Поняття енергія таким чином розглядається в концепції Бехтерева в якості базового, субстанціального, гранично широкого, що виступає в якості підстави як психічних, так і матеріальних явищ, джерела розвитку і прояву всіх форм життєдіяльності людини і суспільства» [6, с. 5]. Однак М. В. Країнський цією темою почав займатися ще наприкінці 90-х років XIX ст. у Харкові [7]. Згодом, на ґрунті своїх попередніх робіт вчений формулює концепцію енергетичної психології (з якою, до речі, не був згоден В. М. Бехтерев) в значній за обсягом монографії «Энергетическая психология» [8]. Там він стверджував, що психічна енергія «являє собою особливий вид загальної світової енергії й проявляється, як і в усіх фізико-хімічних процесах, у двох формах – живої та потенційної, а звідси <...> підпорядкована відомим нам законам енергетики. Із цього погляду всі психічні явища від рефлексорних до найвищих душевних рухів, на мою думку, мають бути зведені до законів фізики та хімії. Уся нова психологія має бути побудована на законі збереження енергії» [8, с. 17].

Це була певною мірою міждисциплінарна робота і М. В. Країнський, розуміючи необхідність для себе нових знань в галузі точних наук, глибоко вивчає передові на той час досягнення фізики, хімії і математики і отримує диплом фізико-математичного факультету Санкт-Петербурзького університету. Дослідники стверджують, що в книзі «Основные принципы энергетики в связи с абсурдами современной физики» (обсяг монографії 348 стор.) і у подальших роботах він незалежно від А. Ейнштейна сформулював два основні положення його теорії – про енергетичну сутність маси, яку Микола Васильович вважав мінливою, і закон інерції [2, с. 14]. У 1914 р. його монографія «Энергетика нервного процесса (процесс нервного возбуждения и искусственный нерв)» одержала премію імені О. О. Мочутковського.

Сучасна наука все частіше виходить на міждисциплінарний рівень досліджень, що є одним з критеріїв оцінки рівнів фундаментальності, масштабності і сучасності того чи іншого дослідження. Це стосується й вивчення процесів вищої психічної діяльності. В цьому сенсі звернення до наукової спадщини наших видатних психологів і її аналіз з сучасних позицій може допомогти вийти на нові рівні розуміння різних психічних процесів. Особливої актуальності енергетичні ідеї М. В. Країнського, як і енергетична концепція В. М. Бехтерева, набувають зараз, у в період загострення інтересу до проблем біоенергетики, активізації обговорень і дискусій про джерела психічної енергії, природи телепатичних процесів, екстрасенсорних явищ і здібностей.

Список бібліографічних посилань

1. Петрюк П. Т. Профессор Николай Васильевич Краинский – талантливый представитель украинской психиатрической школы. *Вісник Асоціації психіатрів України*. 1998. № 2. С. 90–98.
2. Григорьев О. В., Корсакова И. К., Муценко С. В., Шевченко С. Г. Непобежденный воин Императорской Российской армии Н. В. Краинский // Психофильм русской революции. М. : Ин-т рус. цивилизации, 2016. С. 5–23.
3. Ковалевский П. И. Профессор Н. В. Краинский // Психофильм русской революции. М. : Ин-т рус. цивилизации, 2016. С. 585–590.
4. Janković I. Kriminalistički institut Pravnog fakulteta u Beogradu, 1927–1945. *Pravni Zapisi*. 2015. God. VI, br. 2. P. 326–346.
5. Бехтерев В. М. Психика и жизнь. СПб., 1902. 144 с.
6. Брушлинский А. В., Кольцова В. А. Социально-психологическая концепция В. М. Бехтерева // Избранные работы по социальной психологии / В. М. Бехтерев ; ред. кол. А. В. Брушлинский и др. М. : Наука, 1994. С. 3–19.

7. Краинский Н. В. Закон сохранения энергии в применении к психической деятельности человека. Харьков : Тип. и лит. Зильберберг, 1897. 38 с.

8. Краинский Н. В. Энергетическая психология. Вып. 1. Вильно, 1905. 150 с.

Одержано 17.03.2018

Рассматривается жизнь и деятельность выдающегося украинского психиатра и психолога Н.В. Краинского (1869–1951). Значительное внимание в работе уделяется циклу его исследований по энергетической психологии, которые не потеряли своей актуальности и сегодня.

Ключевые слова: Н. В. Краинский, психиатр и психолог, Харьков, энергетическая психология, В. М. Бехтерев, психическая энергия.

УДК 159.92

Олена Юрїївна САШУРІНА,

аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНІ РЕСУРСИ ОСОБИСТОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ

Поставлено проблему психологічних ресурсів особистості працівників поліції в контексті їх професійної діяльності. Проведено теоретичний аналіз концепції психологічних ресурсів, показано їх різновиди. Визначено принципи ресурсного підходу: консервації, згідно з яким ресурси можуть бути накопичені та перерозподілені особистістю відповідно до своїх цінностей; конвертації, який передбачає можливість компенсації одних ресурсів іншими. Показано напрямки подальшого дослідження проблеми.

Ключові слова: працівники Національної поліції України, психологічні ресурси особистості.

Соціально-політичні перетворення, що відбуваються в Україні, зумовлюють існування перманентної кризи правоохоронної системи, яку хотілось би вважати кризою розвитку. Зміст кризи зумовлений низкою суперечностей, зокрема між вимогами суспільства («працювати краще», «працювати